

De la verbele de percepție la verbele cognitive în limba română. O perspectivă tipologică

(Section 7, Sémantique)

Irina Nicula

Institutul de Lingvistică „Jorgu Jordan – Al. Rosetti”, București

1. Introducere

În limba română, ca și în alte limbi romanice, verbele de percepție dezvoltă, în anumite contexte sintactice, sensuri din alte domenii conceptuale. Există numeroase studii care fac referire la această relație de sens (Rogers 1974, Alm-Arvius 1993, Ibarretxe-Antuñano 1999, Grezka 2009, Gisborne 2010 ș.a.). și se opresc asupra câtorva probleme: legătura dintre semantica și sintaxa verbelor de percepție; mecanismul asocierilor dintre sensurile „fizice” și sensuri mai abstracte; corelația strictă dintre anumite domenii conceptuale (există corespondențe „fixe” în acest sens – de exemplu, exprimarea unui proces din zona cognitiv-intelectuală cu verbul *a vedea*: **Văd** „înțeleg” *că ai dreptate cu tot ce zici* etc.), caracterul universal sau mai restrâns al asocierilor menționate etc.).

2. Obiective

Pornind de la această idee, în lucrarea de față ne propunem următoarele obiective majore: (a) să analizăm **care sunt verbele de percepție care transpun sensuri din domeniul cognitiv** și (b) să urmărim **condițiile sintactice** în care se produc aceste transferuri semantice.

În funcție de tipul de percepție desemnată, verbele de percepție prezintă disponibilități combinatorii diferite. Astfel, referindu-se la verbele de percepție vizuală din franceză, Willems (1983) precizează că verbul *voir* „a vedea” are cele mai largi disponibilități combinatorii, observație validă și pentru verbul din română *a vedea*.

În funcție de tipul de complement selectat, verbul *a vedea* poate desemna și alt tip de reprezentări decât cele din domeniul vizual. Analiza tipurilor de complement selectate de verbele de percepție trimite la cuplurile prezente în literatura de specialitate și folosite uneori ca echivalente: *percepție directă–percepție indirectă*; *percepție fizică–percepție cognitivă*; *percepție concretă–percepție abstractă*.

În strânsă legătură cu distincțiile semantice menționate mai sus, s-a observat că în unele structuri cu verbul de percepție *a vedea* se poate exprima o inferență mentală, o „percepție indirectă”.

Astfel, într-un context ca:

(1) **Văd** *că a plouat mult*,

se exprimă o percepție fizică indirectă, fiindcă ceea ce se percepe sunt anumite indicii care conduc la observația că a plouat mult, și nu evenimentul (ploaia) în sine.

Totodată, în aceeași configurație sintactică se poate exprima o percepție directă fizică a unui proces în desfășurare:

(1') **Văd** *că urcă scările*.

Diferența de interpretare dintre contextele (1) și (1') se explică prin structura semantico-sintactică a propoziției subordonate: în (1) se exprimă percepția unui eveniment la care receptorul nu a luat parte (verbul din subordonată este [+Perfectiv], față de verbul de matrice, [+Prezent]), în (1') se exprimă o percepție a unui eveniment (*a urca scările*) surprins în desfășurare.

Totodată, atunci când selectează o subordonată introdusă prin complementizatorul *că*, atât verbul *a vedea* (2), cât și verbul *a auzi* (3) pot desemna reprezentări cognitive, asimilabile predicțiilor „a înțelege, a afla”.

(2) *Văd* („înțeleg, deduc”) *că m-am înșelat*.

(3) *Am auzit* („am aflat”) *că au plecat din țară*.

Pornind de la astfel de exemple și folosind un corpus bogat, care cuprinde perioada dintre secolul al XVI-lea – limba contemporană, ne propunem să investigăm tipurile de structuri în care se produce transferul semantic *concret – abstract* în termenii enunțați mai sus și să explicăm procedeele care conduc la astfel de deplasări de sens.

Bibliografie selectivă

- Alm-Arvius 1993 = Christina Alm-Arvius, *The English Verb See: A Study in Multiple Meaning*, Göteborg, Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Dixon, Aikhenvald 2006 = R. M. W. Dixon, Alexandra Y. Aikhenvald, *Complementation*, Oxford, Oxford University Press.
- Enghels 2007 = Renata Enghels, *Les modalités de perception visuelle et auditive. Différences conceptuelles et repercussions sémantico-syntaxiques en espagnol et en français*, Belgium, Max Niemeyer Verlag.
- Frajzyngier, Jasperson 1991 = Z. Frajzyngier, R. Jasperson, „That-clauses and other complements”, în *Lingua*, 83, p. 133–153.
- Gisborne 2010 = Nikolas Gisborne, *Event Structure of Perception Verbs*, Oxford, Oxford University Press.
- Grezka 2009 = Aude Grezka, *La polysémie des verbes de perception visuelle*, Paris, L’Harmattan.
- Ibarretxe-Antuñano 1999 = Iraide Ibarretxe-Antuñano, *Polysemy and metaphor in perception verbs: a crosslinguistic study*, teză de doctorat, University of Edinburgh.
- Labelle 1996 = Marie Labelle, „Remarques sur les verbes de perception et la sous-catégorisation”, în *Recherches Linguistiques de Vincennes*, 25, Vincennes, p. 83–106.
- Levin, Rappaport Hovav 2005 = Beth Levin, Malka Rappaport Hovav, *Argument realization*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Miller, Lawrey 2003 = Philip Miller, Brian Lawrey, „La complémentation des verbes de perception en anglais et en français”, în Philip Miller et Anne Zribi-Hertz, *Essais sur la grammaire comparée du français et de l’anglais*, Paris, Presses Universitaires de Vincennes.
- Rogers 1974 = Andrew Daylon Rogers Jr., *Physical Perception Verbs in English: A Study in Lexical Relatedness*, Los Angeles, University of California.
- Sweetser 1990 = Eve Sweetser, *From Etymology to Pragmatics*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Willems 1983 = Dominique Willems, „*Regarde voir*. Les verbes de perception visuelle et la complémentation verbale”, în E. Roegiest și Liliane Tasmowski (éds.), *Verbe et phrase dans les langues romanes. Mélanges offerts à Louis Mourin*, Gent, p. 147–159.